

ГИМНАЗИЈА/СРЕДЊЕ СТРУЧНЕ ШКОЛЕ
РАЗРЕД: СВИ РАЗРЕДИ
СМЈЕР: СВИ СМЈЕРОВИ
ФАКУЛТАТИВНИ ПРОГРАМ: ХУМАНОСТ И БЕЗБЈЕДНОСТ

Годишњи број часова: 30

СВРХА ФАКУЛТАТИВНОГ ПРОГРАМА

Цјеловит развој личности, људских вриједности, друштвено одговорног понашања и свијести ученика о важности личне и друштвене безбједности у реалном и виртуелном окружењу.

ОПШТИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Развијање интраперсоналних и интерперсоналних способности и животних вјештина код ученика, с циљем хуманизације односа у школи и друштву.
- Развијање способности и вјештина адекватних емоционално-социјалних облика понашања и реаговања ученика с циљем стварања сигурног школског, али и ширег друштвеног окружења (како физичког, тако и виртуелног).
- Развијање способности уочавања актуелних тема/проблема у школском колективу и друштвеној заједници, те конструктивног и волонтерског дјеловања.
- Подстицање ученика да примјењују принципе хуманог и безбједног дјеловања, као трајних образаца у свакодневном животу.

ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Подстицање развоја реалне слике о себи, самопоштовања, препознавања и управљања емоцијама, као основа за формирање здраве (духовно, ментално и физички), зреле и продуктивне личности ученика, а тиме и хуманијег друштва.
- Развијање способности препознавања туђих емоција, емпатије, вјештина асертивне комуникације, поштовања, уважавања, толеранције и солидарности, као основа квалитетних међуљудских односа и пријатељства у инклузивном окружењу.
- Развијање критичког мишљења и личне одговорности код ученика како би постали активни и друштвено одговорни грађани у школи и широј заједници.
- Оспособљавање ученика да дају лични допринос (ненасилно рјешавање проблема и конструктивно суочавања са изазовима) у превенцији насиља, као и стварања безбједног окружења у школи и друштву.

- Унапређење компетенција ученика да се сигурно и одговорно понашају у виртуелном свијету.
- Оспособљавање ученика да одговорно, ангажовано и продуктивно (самостално и тимски) учествују у волонтерским активностима и да допринесу заједничком добру.
- Оспособљавање ученика да самостално и кооперативно пројектно дјеловање у заједници, кроз планирање, реализацију и евалуацију хуманитарних и безбједносних иницијатива, постане њихов трајни стил живљења.

ТЕМЕ:

- 1. Реална слика о себи - хуманије друштво**
- 2. Емпатија у служби ненасилне комуникације и пријатељства**
- 3. Ја сам друштвено одговоран**
- 4. Школа и друштвена заједница као безбједно окружење**
- 5. Живот у виртуелном свијету**
- 6. Волонтеризам**
- 7. Хуманост и безбједност као стил живљења**

Тема: Реална слика о себи - хуманије друштво			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: - опише своје карактеристике и особине (физички изглед, емоције и њихове ефекте, физичке и интелектуалне способности, могућности и ограничења, жеље, намјере, ставове и друго); - наводи ставове и мишљења других о себи; - процјењује властите особине, способности, могућности, начине комуницирања и поступке у конкретним школским и животним ситуацијама; - позитивно и негативно вреднује себе, с обзиром на то шта је, какав је и шта би желио, могао и требао бити; - наведе карактеристике властитог идентитета и интегритета; - процјењује своје мјесто у новој средини, те властити осјећај и потребу за љубављу, сигурношћу и прихватањем.	Ученик ће да: - аргументовано образлаже у којим конкретним ситуацијама се реално процјењује, потцјењује и прецјењује (наводећи властите карактеристике, могућности и ограничења); - прихвата ставове и мишљења других о себи на емоционално и социјално адекватан начин у конкретним школским околностима; - аргументује утицај личних особина на однос са вршњацима и одраслим; - аргументовано презентује која су му знања, вјештине, способности и особине неопходне (нпр. особине, компетенције, дужности, обавезе и одговорности) да би остварио то што би могао, требао или желио да буде; - дискутује о значају очувања личног идентитета и интегритета у различитим друштвеним ситуацијама (вршњачки притисак, нове средине); - креира лични план развоја с конкретним краткорочним и дугорочним циљевима; - вреднује лични напредак у конкретним ситуацијама.	Предмет: Психологија (3. разрд друштвено-језички смјер) Психологија (2. разред) Српски језик и књижевност Енглески језик Њемачки језик Руски језик Француски језик Италијански језик	Тема: Психички процеси Личност и психичко здравље Социјална психологија Емоционални процеси Развој човјека Култура изражавања Young people Personality Society Осјећања, снови, жеље Јунаци и идоли Из живота младих Односи у породици и друштву Породица и друштво Studiare/ Esami

Тема: Емпатија у служби ненасилне комуникације и пријатељства			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: - одлучно, јасно и на социјално прихватљив начин изражава властите потребе, емоције, доживљаје, мисли, ставове, страхове, тежње и очекивања; - аргументовано описује потребе, емоције и доживљаје друге особе с њихове тачке гледишта у одређеној социјалној ситуацији; - објашњава шта подразумијева појам „бити у нечијој кожи/ципелама“; - објашњава шта карактерише заузимање дистанце у односу на догађаје, особе или емоције (помјерање од симпатије до емпатије); - наводи елементе активног и емпатичког слушања саговорника; - критички процјењује сопствену индивидуалност, као и индивидуалност и различитост других особа; - објасни настајање шизофренија, епилепсије манијачне депресије; - разликује истину од полуистине и лажи; - објашњава шта подразумијева непоистовјеђивање личности са непрхватљивим поступком/дјелом; - процјењује примјереност властитог начина комуницирања с обзиром на околности у којима се комуникација одвија; - образлаже зашто је живот темељна људска вриједност.	Ученик ће да: - демонстрира здрав и социјално прихватљив начин постављања граница у односима са другим особама; - сензибилно реагује на индивидуалне и групне потребе, психофизичка стања и ситуације; - описује лична искуства која се односе на поистовјеђивање са другом особом; - демонстрира активно слушање саговорника о њиховим бригама, проблемима, страховима, тегобама и осталим емотивним стањима; - емпатично слуша (без сујете, предрасуда, стереотипа и осуде); - користи мимику, изражајност, гестове, контролисане додире и глас при изражавању емоција; - показује саговорнику да учествује у разговору давањем кратких повратних информација као што су: да, заиста, је ли могуће, и слично; - гестикулацијом показује да се емоционално ангажује при саговорниковом излагању; - своју комуникацију прилагођава интересовањима и пажњи саговорника; - на аргументован начин у току дијалога изражава властити став и мишљење иако се разликују од других и/или већине; - контролише своје емоције и поступке; - доноси одговорне одлуке када је у ситуацији подједнако привлачних или	Предмет: Психологија (3. разред друштвено-језички смјер) Психологија (2. разред) Православна вјеронаука (3. разред) Српски језик и књижевност Енглески језик Њемачки језик Руски језик Француски језик	Тема: Психички процеси Личност и психичко здравље Социјална психологија Емоционални процеси Конативни процеси Ментално здравље Међуљудски односи и динамика социјалног понашања Хришћанске врлине Култура изражавања Personality Society Health Пријатељства Јунаци и идоли Породица и друштво Комуникативне функције Актуелна збивања и друштво Образовање

подједнако одбијајућих могућности (пријавити неадекватно понашање, бити ниједи посматрач или навијач, прикључити се и чинити недјело); - на адекватан и социјално прихватљив начин рјешава неспоразуме и конфликтне ситуације; - одржава социјалне контакте са другим и другачијим од себе; - испољава толеранцију, отвореност, пажњу, пријатељску настројеност и поштовање према наставнику и другим ученицима, као и другима; - помаже другим особама у духовном, психичком и физичком смислу; - молбом изражава шта жели од друге особе, а што би обогатило или учинило љепшим и лакшим његов живот, као и међусобну комуникацију; - критички вреднује себе и друге, те сходно томе прашта и ради на побољшању међусобних односа; - симулира адекватан/неадекватан начин пружање помоћи и подршке вршњаку у невољи (рефлектујући о свом поступку); - израђује „Кодекс пријатељства“ (листу принципа међусобног поштовања); - креира (у пару или групи) примјер дијалога који демонстрира ненасилну комуникацију у конфликтној ситуацији; - анализира примијењене комуникацијске стратегије у симулираној ситуацији;	Италијански језик	Studiare/ Esami Stare bene/Vita sana
	Биологија (4. разред)	Генетика човјека

	- на конструктиван начин рјешава конфликтне ситуације које су проузроковале друге особе; - преузима одговорност за своје поступке (добре или лоше, позитивне или негативне).		
--	---	--	--

Тема: Ја сам друштвено одговоран			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: - наведе кључне димензије друштвене одговорности (личне/грађанске); - објасни особине и поступке друштвено (не)одговорне особе; - објасни повезаност личне и друштвене одговорности; - објасни значај породице у развоју његове личности; - анализира постојеће школске механизме и активности за превенцију насиља.	Ученик ће да: - демонстрира понашање друштвено (не)одговорне особе у хипотетичким и реалним друштвеним околностима (нпр. види или чује да је нека особа/животиња повријеђена и слично); - одговорно одбија да са познатим, али и непознатим особама психички и физички узнемирава, малтретира и злоставља друге особе (како у реалном тако и у виртуелном окружењу); - на конструктиван начин реагује на одређене облике насиља и занемаривања у окружењу; - демонстрира адекватне начине реаговања у случају присутности (или по сазнању да постоји) занемаривања и насиља у породици, школи и друштвеној заједници, те пријављивања истог; - представи модел одговорног понашања у конкретној школској или локалној ситуацији;	Предмет: Географија (1. разред) Биологија (2. разред) Психологија (3. разред друштвено-језички смјер) Психологија (2. разред)	Тема: Географске основе заштите животне средине Екологија, заштита и унапређење животне средине Психички процеси Личност и психичко здравље Социјална психологија Конативни процеси Емоционални процеси Социјална спознаја и моћ друштвеног утицаја

	- одбија понуду и принуду да позната, али и непозната лица, психички (нпр. вријеђа, понижава, осуђује, исмијава, игнорише, одбацује) и физички (наноси физички бол, лишава слободе кретања и слично) узнемирава, малтретира и злоставља (како у реалном тако и у виртуелном окружењу); - кроз вођену дискусију анализира улогу породице у обликовању вриједности и одговорности; - истражује постојеће школске механизме и активности за превенцију насиља; - друштвено одговорно се понаша у току реализације истраживачког рада у конкретним школским и друштвеним околностима; - конструктивно (радом и дружењем) рјешава проблеме и превазилази изазове у школском и ваншколском окружењу; - презентује конкретан примјер одговорног понашања из школске средине.	Етика Православна вјеронаука (3.разред) Географија (2. разред) Географија (3. разред) Биологија (4. разред) Хемија (4. разред) Хемија (2. разред) Социологија (4. разред) Српски језик и књижевност Енглески језик	Међуљудски односи и динамика социјалног понашања Основни етички појмови Хришћанске врлине. Становништво и насеља Могућности развоја на простору бивше СФРЈ Еволуција - основни принципи еволуционе биологије Хемијски загађивачи животне средине Загађивачи животне средине Природа, човјек и друштво Култура изражавања Society Contemporary Life
--	--	--	--

		Њемачки језик	Политички живот и социјална питања Јунаци и идоли Пријатељства
		Руски језик	Породица и друштво Из савременог живота
		Француски језик	Породица, дом и окружење Односи у породици и друштву Образовање
		Италијански језик	Studiare/ Esami Problemi sociali

Тема: Школа и друштвена заједница као безбједно окружење			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: - објасни повезаност личне безбједности и безбједности заједнице; - наведе врсте лоших поступака и намјера младих (са елементима психичког, физичког и сексуалног узнемиравања и злостављања); - објасни зашто је важно да се одупре болестима зависности (коцкању,	Ученик ће да: - у оквиру дебате/округлог стола аргументовано образлаже важност здравог начина живота и потребу чувања сопственог здравља и живота; - на основу конкретних примјера аргументовано дискутује какве су намјере (добре/лоше) дјеце и одраслих према њему и другима (нпр. да ли садрже елементе психичког, физичког и	Предмет: Психологија (3. разрд друштвено-језички смјер) Психологија (2. разред)	Тема: Личност и психичко здравље Социјална психологија Ментално здравље Позитивна психологија- како градити отпорност и срећу?

наркоманији, алкохолизму, проституцији и другом); - наведе основне карактеристике такмичарске и навијачке културе са аспекта безбједности у заједници; - објасни могуће опасности од оружја; - објасни важност поштовања правила понашања у ванредним ситуацијама; - процијени безбједносне ризике у конкретном окружењу (школа, насеље); - класификује безбједносне ризике у конкретном окружењу по озбиљности; - наведе институције и механизме заштите доступне малољетним лицима у Републици Српској.	сексуалног узнемиравања и злостављања); - симулира адекватне начине одбијања понуде и принуде пријатеља, познаника и непознатих лица да прослиједи, транспортује и употребљава: дуванске производе, наркотике, алкохол и друга опојна средства/материје; као и опасне и нездраве активности које стварају зависност (нпр. таблете, коцкање, зеленашење, проституција и друго), те убојита средства и оружје (хладно и ватрено); - испољава такмичарску и навијачку културу која доприноси безбједној и толерантној комуникацији и дружењу (нпр. приликом посјета спортским удружењима, клубовима и догађајима); - на адекватан начин реагује било да је побједник или губитник, он или тим за који игра/навија; - не солидарише се са насиљем међу младима и одраслим у школи и друштвеној заједници; - аргументовано износи своје мишљење зашто се са оружјем у кући и друштвеном окружењу „не игра“; - реализује вршњачку радионицу на тему опасности коришћења оружја или опојних супстанци; - демонстрира адекватне начине (за конкретне ситуације) тражења заштите и помоћи (како за себе тако и за друге) од стране надлежних лица и институција, као	Биологија (2. разред) Етика (3. разред) Православна вјеронаука (3. разред) Социологија (4. разред) Географија (2. разред) Географија (3. разред) Биологија (1. разред) Хемија (1. разред) Физика (2. разред)	Биологија човјека и репродуктивно здравље Примијењена етика Хришћанске врлине Природа, човјек и друштво Становништво и насеља. Увод у националну географију БиХ у Дејтонском мировном споразуму. Географске одлике и проблеми развоја сусједних земаља Организми ниже тјелесне организације Хемијска кинетика Структура атомског језгра.
---	--	---	---

	и особа од повјерења (нпр. 1. кориштењем СОС телефона и Плавог телефона; 2. обраћањем родитељима, радницима школе, полицијским службеницима у школи, на улици и полицијској станици, затим Центру за социјални рад, Хитној помоћи, Цивилној заштити, канцеларији Омбудсмана за дјечија права и другим);	Српски језик и књижевност	Култура изражавања
	- израђује мапу безбједносних ризика у школи/насељу;	Енглески језик	Contemporary Life Health Leisure activities
	- на адекватан начин (у складу са наредбама надлежних, те постављених упозорења у школском и ваншколском окружењу) се понаша током одређене ванредне ситуације/појаве опасности.	Њемачки језик	Политички живот и социјална питања Јунаци и идоли Пријатељства
		Руски језик	Породица и друштво Из савременог живота
		Француски језик	Односи у породици и друштву Образовање Слободно вријеме и разонода
		Италијански језик	Studiare/ Esami Vacanze/ Viaggi Tempo libero e tecnologia

Тема: Живот у виртуелном свијету			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: - наброји сигурносне поставке на дигиталним профилима; - разликује облике насиља у виртуелном окружењу; - аргументовано излаже шта су то правилни, а шта неприхватљиви облици понашања у виртуелном окружењу; - анализира конкретан примјер сајбер насиља или кршења приватности; - објашњава коме и како може да пријави нарушену приватност, неприхватљиво понашање и насиље у дигиталном окружењу.	Ученик ће да: - успјешно подешава приватност у дигиталном окружењу; - афирмативно се понаша на друштвеним мрежама; - презентује закључке до којих је дошао на основу анализе конкретних анонимних студија случаја сајбер насиља; - на основу датих сценарија процјењује могуће посљедице сајбер насиља или кршења приватности за жртву и починиоца; - одлучно и одговорно пријављује нарушену приватност, недопуштено, ризично и штетно понашање у виртуелном окружењу; - спроводи вршњачку едукацију о безбједном дигиталном понашању; - креира едукативни материјал (постер, видео-порука, инфографик) о безбједном понашању на интернету намијењен вршњацима.	Предмет: Рачунарство и информатика (3. разред) Етика (3. разред) Православна вјеронаука (3. разред) Социологија (4. разред) Комуникација у савременом друштву (4. разред) Рачунарство и информатика (1. разред) Оперативни системи и рачунарске мреже (2. разред) Програмирање (2. разред)	Тема: Интернет Примјењена етика Хришћанске врлине Промјене и развој друштва. Злоупотребе на интернету Модерне комуникације и здравље Интернет, комуникационе технологије и сигурност на интернету Клијентски оперативни системи – Windows Савремене мреже и безбједност Увод у рачунарске мреже и моделе комуникације

		Мултимедијални дизајн (4. разред)	Рад са улазним и излазним датотекама.
		Енглески језик	Слике, аудио и видео
		Њемачки језик	Science and Technology Education
		Руски језик	Техника и напредак
		Француски језик	Породица и друштво Из савременог живота Актуелна збивања и друштво

Тема: Волонтеризам			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: - објашњава карактеристике и значај волонтиризма; - дефинише јасне и конкретне циљеве волонтерских акција које организује у свом окружењу;	Ученик ће да: - одговорно реализује волонтерске активности/акција у школи и/или друштвеној заједници; - у симулираним сценаријима ванредних ситуација на конструктиван начин	Предмет: Психологија (3. разрд друштвено-језички смјер) Психологија (2. разред)	Тема: Социјална психологија Међуљудски пдноси и динамика социјалног понашања

- креира оквирни план провођења волонтерских активности/акција из области заштите животне средине (нпр. уређење школског дворишта, чишћење парка); - објашњава личну одговорност у пружању прве помоћи потребитим; - објашњава правила пружања прве помоћи; - вреднује ефекте сопствене волонтерске ангажованости.	- рјешава проблеме и изазове у оквиру волонтерског тима; - израђује кратки рефлексивни извјештај о сопственом доприносу волонтерској акцији; - на правиан начин демонстрира пружање прве помоћи.	Етика (3. разред) Православна вјеронаука (3. разред) Енглески језик Њемачки језик Француски језик	Примјењена етика Хришћанске врлине Leisure Activities Health Society Environment Политички живот и социјална питања Актуелна збивања и друштво Слободно вријеме и разонода
---	--	--	---

Тема: Хуманост и безбједност као стил живљења			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: - идентификује проблеме из области хуманости и безбједности; - изабере актуелни проблем који намјерава рјешавати; - дефинише циљ и задатке пројекта; - креира проводљив план хуманитарних/ добровољних активности; - креира конкретан план задужења; - дефинише потребне ресурсе; - на аргументован начин презентује свој идејни пројекат унепређења хуманости и безбједности у непосредном окружењу; - на демократски начин учествује у одабиру пројекта који ће допринијети афирмисању и унепређењу стања хуманости и безбједности у непосредном окружењу (школи, локалној заједници, мјестима гдје излазе млади).	Ученик ће да: - креира, у сарадњи са осталим ученицима, проводљив пројекат који ће допринијети афирмисању и унапређењу хуманости, безбједности и менталном здрављу у непосредном окружењу; - креира заједнички план задужења; - активно учествује у реализацији планираних активности, - биљежи ток реализације пројектних активности; - анализира ефекте реализованих активности (шта се учинило, на који начин се допринијело афирмисању хуманостима безбједности и слично); - изради извјештај о реализованом пројекту у којем вреднује властити допринос групном резултату (стечена искуства и могуће побољшање у будућим акцијама).	Предмет: Етика (3. разред) Православна вјеронаука (3. разред) Социологија (4. разред) Географија (2. разред) Психологија (2. разред) Енглески језик Њемачки језик Француски језик	Тема: Примјењена етика Хришћанске врлине Промјене и развој друштва Основне политичкогеографске карактеристике савременог свијета Позитивна психологија- како градити отпорност и срећу? Society Leisure Activities Health Политички живот и социјална питања Актуелна збивања и друштво Односи у породици и друштву

Дидактичко-методичка упутства и препоруке

Факултативна настава *Хуманост и безбједност* је посебан облик наставе који се организује за ученике од првог до четвртог разреда средње школе. На почетку сваке школске године ученици се, на основу упознавања са садржајем програма *Хуманост и безбједност*, начином његове реализације, као и личних интересовања, изјашњавају да ли желе исти да похађају. Ученик који се на добровољној основи изјасни да жели да похађа ову факултативну наставу преузима одговорност њеног континуираног похађања током текуће школске године, а у складу са чланом 49, став 9, Закона о средњем образовању и васпитању („Службени гласник Републике Српске“ број 41/18, 35/20, 92/20 и 55/23). С друге стране, наставник има одговорност да факултативну наставу организује и реализује функционално у складу са потребама и интересовањима конкретне популације ученика, као и да настоји да очува њихову почетну заинтересованост и мотивацију за похађање исте. У зависности од броја и структуре заинтересованих ученика наведена факултативна настава се може организовати за хомогене (ученике истог разреда) или хетерогене (ученике различитих разреда) групе ученика. Управа школе у сарадњи са наставником доноси одлуку да ли ће ова факултативна настава бити заступљена са једним или више часова седмично/мјесечно, при чему ће водити рачуна о дневном и седмичном оптерећењу ученика.

Факултативни програм *Хуманост и безбједност* у потпуности је оквирно дефинисан. Сваки наставник у зависности, да ли ради са хомогеном групом ученика почевши од првог разреда, или хетерогеном, треба да по темама операционализује програм и припадајући им број часова како би се исти, по концентричним круговима, реализовао у оквиру четири школске године.

Међупредметно повезивање треба вршити функционално, тј. исто не треба да буде само себи сврха. У сарадњи са наставницима различитих наставних предмета пожељно је вршити тимско планирање, припремање и реализовање факултативног програма, односно заједнички осмишљавати активности и задатака помоћу којих ће ученици остваривати исходе учења из различитих тема и наставних предмета (унутарпредметно и међупредметно повезивање исхода учења). На примјер, могуће је осмислити заједничке истраживачке задатаке (нпр. исходи учења из: ВРОЗ-а; српског језика (нпр; коментарише, износи став, користи аргументе и процјењује вриједности; дебатовати о утицају брзе дигиталне комуникације (скраћенице, емотикони) на стандардни језик; писати исти садржај у форми кратке поруке (Вајбер); објаве за Инстаграм и званичног дописа (директору, Наставничком вијећу, Савјету ученика и сл); препознавати неаргументовани говор (коментари на интернету, јавна обраћања) и др); руског језика (нпр: попуни контролну листу самопроцјене на крају наставне теме и др); француског језика (нпр. у краћем излагању на одређену тему набраја, наглашава важне елементе, даје дефиниције, резимира, доноси закључке, изграђује групне пројектне задатке (постер, анкета, ППТ презентација), врши самоевалуацију и др); енглеског језика (нпр. наводити своје ставове и мишљења о теми, те их аргументовано образлагати и др); њемачког језика (нпр: прича о својим искуствима и догађајима и својој реакцији о некој њему непријатној ситуацији; симулирати реалне комуникацијске ситуације; реаговати на изјаве саговорника и др); италијанског језика (нпр: на основу слушаног или прочитаног текста указује на тачне и присутне информације или тврдње; да успоставља и одржава разговор у одјељењу; да се извини и да прихвати извињење и др);

православне вјеронауке (нпр. објасни значај хришћанских врлина); етике (нпр: анализира етичке појмове; пријављује нарушену приватност, недопуштено, ризично и штетно понашање у виртуелном окружењу и др); психологије (нпр: процјењује властите особине, способности, могућности, начине комуницирања; наведе карактеристике властитог идентитета и интегритета; објашњава шта подрзумијева појам „бити у нечијој кожи/ципелама“; наводи елементе активног и емпатичког слушања саговорника; контролише своје емоције и поступке; на конструктиван начин рјешава конфликтне ситуације; на конструктиван начин реагује на одређене облике насиља и занемаривања у окружењу и др) социологије (нпр. објасни значај породице у развоју његове личности; анализира улогу породице у обликовању вриједности и одговорности; друштвено одговорно се понаша у конкретним школским и друштвеним околностима; наведе основне карактеристике такмичарске и навијачке културе са аспекта безбједности у заједници и др); демократиј и људских права (нпр: друштвено одговорно се понаша у току реализације истраживачког рада у конкретним школским и друштвеним околностима; презентује конкретан примјер одговорног понашања из школске средине; на демократски начин учествује у одабиру пројекта који ће допринијети афирмисању и унепређењу стања хуманости и безбједности у непосредном окружењу; изабере актуелни проблем који намјерава рјешавати; идентификује проблеме из области хуманости и безбједности и др); географије (нпр. развија критички став о значају мирног рјешавања сукоба и улози међународних организација и др); физике (нпр. дискутује о етичким и друштвеним аспектима употребе нуклеарне енергије и др); биологије (нпр: објасни одрживо управљање природним ресурсима; наведе примјере девијантног понашања и др.); мултимедијалног дизајна (нпр. креира слику као хиперлинк и позадину документа и др); хемије (нпр. објасни значај хемијске равнотеже у биолошким и еколошким процесима нпр. кисеоник/угљен-диоксид у организму, загађење и прочишћавање ваздуха/воде и др); рачунарства и информатике (нпр: вреднује поузданост и релевантност информација пронађених на интернету; анализира улогу и утицај друштвених мрежа у савременом друштву; препознаје значај дигиталног отиска и заштите приватности на друштвеним мрежама; препознаје основне врсте злонамјерног софтвера и пријетњи на интернету и описује начине заштите; анализира позитивне и негативне ефекте коришћења друштвених мрежа, анализира предности и недостатке употребе великих језичких модела и вјештачке интелигенције у процесу учења и др); и других) које ће ученици рјешавати у договору и под надзором наставника који су активност/задатак осмислили. Сваки наставник вреднује оне аспекте рада који су у непосредној вези са дефинисаним исходима учења свог наставног предмета. Наведени примјери међупредметних корелација у програму представљају полазну основу (наведени су најрепрезентативнији), а наставници имају слободу да тимски утврде и операционализују преостале исходе учења који омогућавају међупредметну корелацију. Дакле, добро реализовано међупредметно планирање доприноси цјеловитом развоју личности ученика, хомогенизацији одјељења и развоју кључних компетенција и животних вјештина. За програм *Хуманост и безбједност* међупредметно повезивање има посебан значај, јер су садржаји овог предмета по својој природи интердисциплинарни и у блиској вези са свакодневним животом ученика. Вриједности хуманости, солидарности и узајамног поштовања не остају само на нивоу теоријских садржаја, него постају дио активног, примијењеног знања које ученици уграђују у своје свакодневно понашање и односе.

С циљем остваривања сврхе, општих и посебних циљева, као и што вишег нивоа дефинисаних исхода учења, ефикасна организација и реализација факултативног програма *Хуманост и безбједност* подрзумијева примјену искуственог и колаборативног учења, као и напуштање традиционалног приступа. Овај факултативни програм не представља скуп информација и тежњи, већ омогућава креативну организацију и реализацију васпитно-образовног процеса који доприноси изградњи вриједности, ставова и вјештина ученика за одговорно и хумано дјеловање у сложенем друштву. Основни организациони облик реализације овог факултативног програма треба да буду педагошке радионице које подстичу интраперсонални и интерперсонални развој ученика.

Наставник бира моделе, методе, облике, технике и средства рада и учења у складу са операционализованим исходима учења, узрастом и структуром ученика, као и расположивим материјално-техничким и другим ресурсима. С циљем стварања услова за позитивну међузависност у групи и активну улогу сваког ученика, а самим тим и ефикасну реализацију програма факултативне наставе предлаже се примјена слjedeћих модела, метода и техника учења:

- Играње улога - Симулирање конфликтних ситуација ради вјежбања асертивне комуникације и ненасилног рјешавања проблема. Ученици преузимају различите перспективе и вјежбају реаговање у безбједном окружењу.
- Бити у туђим ципелама - Активности које развијају способност препознавања туђих емоција и прихватања различитости. Посебно ефикасно при обради теме везане за емпатију.
- Слагалица (Jigsaw) - Одјeљење се дијели на матичне групе, а сваки члан постаје „експерт“ за један сегмент садржаја. Експерти размијене информације, а затим подучавају остале у групи. Развија личну одговорност и вјештину преношења информација.
- Размисли – Размијени – Подијели - Ученици прво индивидуално анализирају неки проблем или став, затим га у пару аргументују, а на крају дијеле закључке с цијелим одјeљењем. Погодно за теме идентитета, интегритета и вршњачких односа.

С циљем развијања критичког мишљења и друштвене одговорност ученика, пожељно је наставу повремено измјестити из оквира учионице, нпр. на слjedeћи начин:

- Истраживање школских механизма – ученици анализирају постојеће програме за превенцију насиља, разговарају са стручним сарадницима и предлажу побољшања.
- Израда мапа безбједносних ризика – тимови физички обилазе школску зграду, двориште и ближу околину, идентификују ризике и уцртавају их на план. Различити тимови упоређују налазе и предлажу мјере.
- Позивање гостију – полицијски службеници; социјални, здравствени и други предсатвници релевантних институција, волонтерских организација и НВО-а долазе у школу као ресурс-особе/критички пријатељи. Тимови унапријед припремају питања, чиме се развија и вјештина истраживачке комуникације.
- Теренски рад и волонтерске акције – посјете релевантним појединцима, установама, институцијама и организацијама; акције чишћења и сађења; помоћи старијима и у библиотеци; и друго. Ученици преузимају конкретна задужења и одговорност за заједничко добро.

Умрежавање школе с локалном заједницом није само методичко обогаћивање – оно шаље јасну поруку ученицима да су активни чланови те заједнице, а не само посматрачи. Кроз све четири године фокус треба да буде на пројектној настави која оспособљава ученике за самостално дјеловање. Дакле, рад на пројекту подразумијева систематичну и поступну реализацију сљедећих фаза:

- Идентификација реалног проблема из области хуманости или безбједности у школи, општини или интернет простору.
- Дефинисање циља, расподела задужења, планирање активности и ресурса.
- Реализација пројекта у стварном контексту уз менторску подршку наставника.
- Јавна презентација резултата – пред одјељењем, школом или у локалној заједници.
- Рефлексија и самоевалуација – сваки члан тима процјењује сопствени допринос и ниво остварености исхода учења.

Ефикасно би било да финални пројекат (који може бити у форми кампање, изложбе, видео-материјала, приручника за вршњаке, радионице или акције у заједници) траје 3–4 наставна часа или да се дјелимично реализује изван учионице.

Безбједност у виртуелном свијету треба представити не само као ризик него и као простор за одговорно и креативно изражавање. Исто је могуће кроз реализацију сљедећих активности:

- Израда едукативних материјала – постера, видео-порука и инфографика о безбједном понашању на интернету намијењених вршњацима или млађим ученицима.
- Подешавање приватности – ученици у паровима прегледају и подешавају безбједносне поставке на барем двије платформе, уз рефлексију о дигиталном трагу.
- Вршњачка едукација – оспособљавање ученика да сами воде радионице о сајбер насиљу или опасностима болести зависности за вршњаке или млађе разреде.
- Анализа медијских порука – критичко читање реклама и постова: Ко их је направио? Ради чије добробити? Које вриједности промовишу?

Континуирано подстицање ученика на рефлексију кључно је за остваривање дефинисаних исхода учења. Исто се може ефикасно вршити примјеном сљедећих алата:

- Лични план развоја (ЛПР) – сваки ученик у структурираном обрасцу поставља три краткорочна и један дугорочни циљ за јачање сопственог интегритета и вјештина. Тим консултује и даје савјете. ЛПР се ревидира на крају сваке тематске цјелине.
- Рефлексивни извјештај – након сваке акције или пројекта, ученик пише осврт: Шта сам урадио/ла? Шта сам научио/ла? Шта бих промијенио/ла? Ово гради реалну слику о себи и развија метакогнитивне вјештине.
- Излазна картица – на крају сваког часа ученик одговара на три кратка питања: Шта сам научио/ла? Шта ме збунило? Шта желим да истражим? Наставник на основу одговора прилагођава наредни час.
- Тимски портфолио – заједнички досије тима садржи планове, продукте, фотографије и рефлексије. Гради идентитет тима и омогућава увид у напредак током цијеле школске године.

Вредновање у оквиру овог васпитно-образовног процеса није само мјерење нивоа остварености исхода учења – оно је инструмент развоја. Подједнако се вреднује процес и продукт рада (самопроцјена ученика, вршњачка процјена, наставничка опсервација, тимски портфолио). Током наведеног процеса наставник континуирано има сљедеће улоге:

- Фасилитатор учења – креира услове, поставља питања, уклања препреке и не даје готове одговоре. Покреће дискусију умјесто да је закључује.
- Ментор тимова – прати рад тимова, даје конструктивне повратне информације и помаже у разрјешавању изазова без преузимања иницијативе уместо ученика.
- Модел хуманих вриједности – кроз сопствено понашање демонстрира емпатију, поштовање и одговорност. Учи се не само оно што се говори, него и оно што се ради.
- Аниматор заједнице – повезује школу с локалном заједницом, институцијама и организацијама. Отвара учионицу ка стварном свијету.
- Рефлексивни практичар – редовно вреднује своје методе и прилагођава их потребама ученика. Спреман/спремна је на промјену приступа ако нешто не функционише.

Рад с осјетљивим темама – насиљем, идентитетом, злостављањем или дигиталном безбједношћу – захтијева посебну пажњу. На почетку рада с таквим темама обавезно је успоставити договор/правила безбједног простора. Ученике не треба принуђивати на лично откривање, а наставник треба да има спремне контакте психолога, педагога или социјалног радника за случај да неки ученик затражи додатну подршку.

Приликом организације и реализације факултативног програма Хуманост и безбједност наставници могу користити сљедећу литературу и материјале:

1. Граонић, Д. и Јевтић, В. (2021). *Приручник за рад са одјељењском заједницом у првом разреду средње школе*, Бања Лука. На сајту РПЗ: <https://rpz-rs.org/wp-content/uploads/2025/08/Приручник-за-рад-са-одјељењском-заједницом-у-првом-разреду-средње-школе.pdf>
2. Вујић, В, Дивчић, А, Цепина Радуљ, М, Бреберина, Т. и други. (2022). *Приручник за одјељењске старјешине Васпитно-образовни рад у одјељењској заједници ДРУГОГ, ТРЕЋЕГ и ЧЕТВРТОГ разреда средње школе*, Бања Лука. На сајту РПЗ: https://rpz-rs.org/wp-content/uploads/2025/08/prirucnik-za-odjeljenjske-starjesine-u-srednjoj-skoli_vor-u-oz_2022.pdf
3. Влада Републике Српске и UNFPA. (2023). *Здрави животни стилови. Приручник за наставнике основних школа Републике Српске*. Бања Лука. На сајту UNFPA: https://ba.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/prirucnik_zdravi_zivotni_stilovi_0.pdf
4. краткометражни едукативни филм о облицима насиља у виртуелном свијету „Реци НЕ“, на сајту МУП-а Републике Српске: <https://mup.vladars.net/index.php?vijest=vtk&vrsta=reciNe>), као и другу релевантну литературу и материјале.